

Türk Futbolunda Taşlar Yerinden Oynuyor: Elektronik Bilet Uygulaması*

Bilgetekin Burak GÜNAR¹, Necati CERRAHOĞLU¹

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı spor camiasını derinden etkileyen elektronik bilet uygulamasının özellikle şiddet olaylarına ve seyirci sayısına etkisini incelemektir.

Yöntem: Nitel araştırma yöntemlerine uygun hazırlanan bu çalışmanın verilerini elektronik bilet uygulaması ile ilgili çıkan haberler ve bu haberlere yapılan yorumlar, düzenlenen panellerden elde edilen yayınlar ve uzmanlarla mülakatlardan elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Veriler, doküman incelemesi, içerik analizi ve söylem analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Bulgular ve Sonuç: Çalışma sonunda elektronik bilet uygulamasının şiddete karışanların tespiti ve bu olayların önlenmesi konusunda faydalı bir materyal olabileceği ancak uygulama ile ilgili ön hazırlıkların sadece teknik konularla sınırlı olduğu, taraftarların uygulamaya uyum sağlamasına yönelik tanıtıcı çalışmaların sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elektronik bilet, futbol, passolig, şiddet.

ABSTRACT

The ground is moving on Turkish Football: Electronic Ticket Application

Purpose: The aim of this study is to examine the developments of the electronic ticket application that has been started to be implemented in the football branch with all aspects of the advantages and disadvantages of the application.

Method: The data of this study that is prepared according to the qualitative research methods was formed from news about electronic ticket application, made to comments on this news, publications from organized panels and information obtained from expert interviews. The data were analyzed by document analysis, content analysis and discourse analysis.

Results and Conclusion: It was found at the end of the study that electronic ticket application can be a useful material for detection and prevention of persons involved in violence but preparations for application are limited to technical issues only, promotional work for fans to adapt to the application is inadequate.

Keywords: Electronic ticket, football, passolig, violence.

GİRİŞ

Spor günümüz dünyasının her noktasında seyircisi olan ve çok hızlı büyüyen bir endüstridir. Finansal açıdan ise dev bütçelere sahip bir sektöre dönüşmüştür. Bu sektörde meydana gelen her hareket ile milyonlarca insan ilgilenmektedir. Bu yüzden spora bakış açısı zamanla değişmekte, kulüpler için sürekli olarak daha iyi sonuçlar almayı zorunlu hale getirmiştir (Özen ve ark., 2013). Fakat son yıllarda sporda, özellikle de futbol müsabakalarındaki şiddet olayları; sporun en büyük özelliklerinden olan farklı toplulukları

*Bu çalışma Bilgetekin Burak Günar'ın yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Çanakkale/TÜRKİYE

birleştircilik özelliği üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmaktadır. Seyircilerin heyecanı gerginliğe dönüştürmesi, oyun performansı yerine sonuca odaklanması şiddet oluşumunda en büyük etkenlerdendir (Talimciler, 1998).

Sporda şiddette sadece taraftarların değil, sporun içindeki tüm paydaşların (sporcu, yönetici, hakem, amigo, medya vb.) etkisi olmaktadır. Kulüp yöneticilerinin müsabakalardan önce rakip takımı kışkırtıcı açıklamalar yapmaları, müsabaka esnasında taraftarların yaptığı tezahüratlar, sporcuların sert hareketleri, taraftar liderlerinin kışkırtmaları, hakemlerin verdiği yanlış kararlar, spor yorumcularının yaptıkları aşırı eleştiriler, saldırgan davranışlara ve şiddet olaylarına sebebiyet vermektedir (Köknel, 1996).

Geçmişten günümüze spor sahalarında yaşanan şiddet olaylarında birçok insan hayatını kaybetmiş veya yaralanmıştır. Can kaybıyla sonuçlanan bu olaylar devletleri de birtakım önlemler almaya yöneltmiştir. Tribün suçlarına yönelik yasalar çıkarılması, kulüp sorumluluklarının artırılması, holiganlara yönelik bilgi bankalarının kurulması, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile birlikte yürütülen projeler, seyirden yasaklama cezaları, taraftar kartı uygulamaları spor sahalarında şiddeti önlemeye yönelik farklı ülkelerde atılan adımlardan bazılarıdır.

Türkiye’de spor ve özellikle futbol 90’lı yıllardan itibaren bir değişim içerisine girmiş ve özellikle medyanın da etkisiyle kalabalıkların ilgisini daha fazla çekmeye başlamıştır. Bu artan ilgiyle spor seyirciliğinin yerini fanatizme bırakmaya başlaması, daha sonraları büyük mücadele verilecek olan sporda şiddet olaylarının habercisi olmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde dünya futboluna paralel olarak ülkemizde de futbol sahalarında görülen şiddet olayları giderek artmıştı.

Avrupa Konseyi’nin spora ilişkin tavsiye kararları ile 5149 Sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun’un ardından sporda şiddet ile ilgili atılan en ciddi adım 6222 Sayılı Sporda Şiddeti ve Düzensizliği Önleme Kanunu’nun çıkarılması olmuştur. 14.04.2011 tarihinde çıkarılan kanun kapsamında spor müsabakalarına girişlerde üzerinde kullanıcı bilgilerinin bulunduğu elektronik kartın düzenlenmesi zorunlu hale gelmiş ve stadyumlara girişlerde bu elektronik kartlar kullanılmaya başlanmıştır.

Passolig, 6222 sayılı kanunun 5/4. maddesinde öngörülmüş olan elektronik bilet uygulamasının markalaşmış halidir. Kanun gereği federasyonun tüm takımlar için merkezi biletleme sistemine yönelik gerçekleştirdiği ihaleyi kazanan Aktifbank, elektronik bilet uygulamasını passolig olarak hayata geçirmiştir.

Avrupa ülkelerinden daha erken davranılarak uygulamaya konulan elektronik bilet kararı ile Türk Futbolu temelden etkilenmiştir. Taraftarlar, kulüpler ve Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) içerisinde birçok sosyal tepkileri barındıran yeni uygulamanın nasıl karşılandığı, uygulamada yaşanan sorunlar ve gösterilen tepkiler bu araştırmanın konusudur. Bu noktadan yola çıkarak bu çalışmanın amacı spor camiasını derinden etkileyen elektronik bilet uygulamasının özellikle şiddet olaylarına ve seyirci sayısına etkisini incelemektir.

YÖNTEM

Bu çalışma nitel bir çalışma olup araştırmada doküman incelemesi ve durum çalışması ile söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulu'nun 25.08.2015 tarih 3-2015/18 sayılı kararıyla onay almıştır.

Çalışmanın verileri iki bölümde toplanmıştır. Birinci bölümde literatür taraması yapılmıştır. Ancak konunun güncel olması ve gelişmelerin devam etmesi nedeniyle konu ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu nedenle konu ile ilgili özellikle Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi bünyesinde düzenlenen, konunun uzmanlarının katıldığı sempozyum ve panellerin içerikleri bu çalışma için en önemli kaynakları oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde uzmanlarla mülakat yapılmıştır. Bu kapsamda TFF Elektronik Bilet Proje Sorumlusu Kemal Hacıoğlu, Taraftar Hakları Derneği Başkanı Burkal Efe Sakızlıoğlu ve Spor Hukuku alanında uzman Avukat Alpay Köse ile görüşülmüştür. Mülakatlar ve dokümanlardan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle, elektronik bilet uygulaması hakkındaki haberlere yapılan yorumlar söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Elektronik Bilet Uygulamasına Hazırlık

Türkiye'de passolig uygulamasının ilk adımları 2011 yılında atılmıştır. Bu süreç içerisinde özellikle sporda şiddet olaylarının azaltılması ve önlenmesine dair kararlar alınmış ve uygulama süreci yaklaşık üç yıl sürmüştür. Özellikle futbol branşının tüm Dünya'da en çok izlenen ve seyirci kapasitesi en fazla spor branşı olduğu düşünüldüğünde, taraftarların ve sporcuların şiddet olaylarına karışma olasılığının fazla olması bazı özel tedbirlerin alınmasına da yol açmıştır.

2014 yılı öncesinde ortaya çıkan bir tartışma konusu normalin çok üzerinde fiyatlara satılan biletler olmuştur. Karaborsa diye adlandırılan ve haksız kazanç kapısı olarak görünen ve taraftarları çaresiz bırakan durumlar, kulüplerin bazı taraftar kesimine ücretsiz bilet

sağlaması gibi kulüpleri doğrudan ilgilendiren sorunlar gün yüzüne çıkmış, passolig uygulamasının bu sorunlara karşı nasıl bir çözüm getireceği merak konusu olmuştur. Ayrıca ülkemizde passolig uygulaması hakkında fazla bilgilendirmelerin olmaması spor kamuoyundaki bir başka tartışma konusu olmuştur. TFF Elektronik Bilet Proje Sorumlusu Hacıoğlu (2015, sözlü görüşme), 2011-2014 yılları arasındaki hazırlık sürecinde yapılan çalışmaların yetersiz kaldığını, çok fazla altyapı ihtiyacının bulunduğunu ve yatırımların zamanında yapılamadığını belirtmiştir. Hacıoğlu (2015, sözlü görüşme) ayrıca passolig uygulamasının kulüpler bazındaki etkisi için ise, özellikle Anadolu kulüpleri maddi yetersizlik nedeniyle gerekli altyapıyı sağlayamadığı için 6222 Sayılı Kanun'un elektronik bilet ile ilgili kısmının iki sefer ertelendiğini ve bu noktada federasyonun devreye girerek kulüpler adına bir ihale ile yaklaşık 100 milyon dolarlık bir altyapı yatırımının sponsorlar vasıtasıyla hayata geçirilmesini sağladığını belirtmiştir. Hacıoğlu, passolig uygulamasının bir nevi sponsorluk olduğundan bahsetmiştir. Federasyon açısından ise, federasyonun buradaki amacının kanunu yerine getirmek olduğunu, bunu yaparken de kulüpleri ekstra bir külfetten kurtarmanın ve bu uygulama kapsamında tüm yatırım maliyetlerinin sponsor firmaya yüklenmesinin amaçlandığını belirtmiştir.

6222 Sayılı Yasa'nın hazırlanmasında ve elektronik bilet sisteminin yapılandırılması sürecinde taraftarların masada temsil edilmesi konusunda Sakızlıoğlu BE (2018, sözlü görüşme) şunları belirtmiştir: “En temel eksik bu yasal düzenlemeler hazırlanırken masada taraftarları temsil eden hiçbir unsurun olmamasıdır. Yasal düzenlemeler sadece cezalandırmayı yeterli bulmakta bu anlamda taraftarı yanında değil karşısında görmektedir. Bu oyunun şayet en önemli paydaşı taraftarlarsa ki şüphesiz öyledir; o halde ilgili yasal düzenlemeler taraftarların kendilerini ifade edebileceği, istek ve taleplerini dile getirebileceği platformlardan çıkmalıdır. Oyunun tüm paydaşlarının görüşü alınmadan yazılan ve uygulamaya konulan yasaların eksik ve soruna çare olamayacağı çok açıktır.”

Mülakatlardan yasanın hazırlanmasında ve elektronik bilet uygulamasının yürürlüğe girmesinde federasyon tarafından kulüplerle gerekli görüşmelerin ve toplantıların yapıldığı ancak taraftar gruplarıyla bu konu hakkında yapılan fikir alışverişlerinin yetersiz olduğu söylenebilir. Bu iletişim eksikliğinin taraftar protestolarına zemin hazırladığı ve planlama sürecine dâhil edilmeyen taraftar yapılanmalarının uygulamaya bu nedenle karşı çıktığı düşünülmektedir.

Elektronik Bilet (E-Bilet) Uygulamasının Şiddet Olaylarına Etkisi

E-bilet uygulamasının futboldaki şiddet olayları karşısındaki başarı durumu konusunda, 2015 yılında gerçekleştirilen Sporda Müsabaka Güvenliği ve Tahkim konulu panelde Hacıoğlu (2015) şunları belirtmiştir:

“Yaklaşık 100 milyon dolarlık bir alt yapıyla hazırlanan e-bilet sistemi sayesinde, hem network alt yapıları hem de Close Circuit Television (CCTV) yani kapalı devre televizyon sistemleri yenilenmiştir. Stadyumlarda kurulan sistemler sayesinde güvenliğin en üst düzeye çıkarılması, bu sayede herhangi bir olaya karışan kişi ya da kişilerin tespit edilmesi ve gerekli cezai yaptırımlar için olanak sağlanmıştır. Bu yönü ile e-bilet sisteminin uygulamada, normal biletli sisteme göre avantajları gözler önüne serilmiştir.” Söz konusu avantajlara yönelik bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Elektronik bilet uygulamasının müsabaka güvenliği konusundaki verilerine ilişkin bilgiler.

Değişken	2013-2014 Sezonu	2014-2015 Sezonu	2015-2016 Sezonu
Elektronik kartını başkasına kullandırtmak	0	263	36
Hakaret içeren tezahürat	64	51	11
Müsabakanın güvenliğini bozmak	95	74	37
Spor alanlarına sokulması yasak maddeler	120	53	21
Spor alanlarında taşkınlık yapmak	131	37	5
Seyirden men yasaklısının usulsüz girmesi		6	1
Usulsüz seyirci almak, alınmasını sağlamak	19	13	5
Yasak alanlara girme	86	33	10

Kaynak: TMOK Sporda Müsabaka Güvenliği ve Tahkim Paneli

Uzmanlarla yapılan mülakatlarda elektronik bilet uygulamasının futbolda şiddete etkisine yönelik görüşler şu şekildedir:

“Aslında normal bir futbol seyircisi protesto etmiyor. Protesto yapanların organize taraftar grupları olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu gruplar izleniyor olmaktan rahatsızlar. Bu uygulama ile tribün olayını gerçekleştirenlerin tespiti çok kolay bir şekilde sağlanıyor. Bazı kişiler ve gruplar eski dönemde tribünlerden önemli ölçüde maddi ve manevi rant sağlıyorlardı. Bazı gruplar maçlara onlarca kişiyi biletsiz sokuyorlardı. Dolayısıyla önemli

bir prestijleri vardı. Fakat bu, güvenlik noktasında sıkıntılara yol açıyordu. Öte yandan bazı grupların özellikle kara borsa anlamında bir ekosistemleri vardı. Bu da ayrı bir rant kapısıydı. E-bilet uygulaması sayesinde bu olumsuzlukların büyük ölçüde giderildiğini düşünüyorum. İşte protesto yapan grupların başında da ekosistemi bozulan bu kişilerin olduğunu düşünüyorum.” (Hacıoğlu K, 2015, sözlü görüşme).

“Aslına bakılırsa burada kanunların yetersizliğinden çok başka faktörlerin etkilerinden bahsetmek gerekir. Zira bir kanunu ne kadar mükemmel yaparsanız yapın, uygulaması iyi olmadığı sürece istenen sonucun elde edilmesi mümkün olmayacaktır. Nitekim incelendiğinde gerek 6222 sayılı yasa gerekse önceki yasanın bu konuda çokta kötü olmadığı görülecektir. Ama özellikle 6222 sayılı yasa öncesinde uygulamaya yönelik hiçbir önlem alınmamasından dolayı kanun aslında sanki hiç yokmuş gibi durum ortaya çıkmıştır. 6222 sayılı yasa ise birçok açıdan çok daha etkili önlemler içeriyor olmasına rağmen, şike konusunu da düzenlediğinden ve 2011 yılında yaşanan soruşturmalar nedeni ile daha çok şike kanunu olarak bilinmiş ve hükümlerinde yapılan değişiklik sırasında şikeye ilişkin maddeler dışında ki maddelerde ciddi oranda değiştirilerek etkisi azaltılmıştır. Ayrıca kanun ilk çıktığında uygulamakla görevli özel savcı ve mahkemeler vazifeli iken daha sonradan bu uygulamadan vazgeçilerek, başka görevleri olan savcılara bir nevi yan iş olarak verilmiş olması da bu konuda etkinliğin ciddi ölçüde azalmasına vesile olmuştur. Ancak asıl unutulmaması gereken kanunun ortaya çıkan şiddet eylemlerinden sonra devreye girmesi nedeni ile ancak şiddeti önlemeye caydırıcı etkisi ile yardımcı olabilecektir. Caydırıcılık unsuru ortadan kalktığında kanunlar sadece fiilleri cezalandırma yolu ile karşımıza çıkar ancak bu durum şiddeti önlemeye hizmet etmez.” (Köse A, 2018, elektronik posta). “Şiddeti önleyen bir kart olduğu iddiası tamamen yalandır. Şiddet davranışlarını gösteren taraftarların bireysel olarak cezalandırılacağı iddiası da, tribün ve saha kapatma cezalarının aratarak devam ettiği düşünüldüğünde aynı şekilde geçersiz bir iddia olmuştur. Taraftarların tribünlerde yer almasının doğallığını ve akışkanlığını etkileyen tekeli bir uygulama olduğu için taraftar ortalamalarını da düşüren bir uygulamadır. Bu vb. yaptığımız pek çok itiraz hususunda, uygulamanın kullanıldığı 3 yıllık bir süreç içerisinde ortaya çıkan tablo göz önünde bulundurulduğunda haklı çıktığımız görülmektedir.” (Sakızlıoğlu BE, 2018, elektronik posta).

Özellikle 6222 sayılı kanunun amaçları doğrultusunda e-bilet sisteminin uygulamasının tribünlerde taraftarların güvenliği konusunda olumlu bir etkisi olduğu dolayısıyla saha içerisinde sporcuların daha güvenli ortamlarda yarışmalarına olanak sağladığı söylenebilir. Fakat elektronik bilet ve passolig hakkında internette yer alan haberlere yapılan yorumlardan

elde edilen veriler, elektronik bilet uygulamasının ana unsurunu oluşturan taraftarların uygulamayı federasyonunun belirttiğinden farklı algıladığını ortaya koymaktadır.

Birçok taraftarın passoligi bir siyasi fişleme ve rant aracı olarak gördüğü belirlenmiştir. Bununla birlikte taraftarların passoligi ağırlıklı olarak stadyumlardaki seyirci azlığının nedeni olarak gördükleri tespit edilmiştir. Elektronik bilet ve passolig hakkındaki haberlere yapılan bazı yorumlar şu şekildedir:

@emre: Bu uygulama marjinal sol parti ve dernek üyelerinin stad içinde organize olmasını kısmen de olsa engelliyor. Dışardaki vatandaş gene aynı kişiler gruplar maraz çıkarma peşinde olanlar gözüyle bakıyor.”

@aliyykurt: Görünen o ki tüm avrupa ülkelerinde sağlıklı maç izleme sunarken bizde sanırım adam fişleme olarak kullanılacak.”

@bahtsizedkimo: Parasında değilim ancak hem gitmek istediğim diğer maçlara engel olması hem de bilet koleksiyonu yapanlar için kötü olacağından desteklemediğim kart. başka bir çözüm bulunabilirdi...”

@mkeable: Anadolu takımlarına darbe niteliği taşıyan ve kale arkası tribün olayını sona erdirecek uygulamadır. hayır görende bizim tribüner o kadar dolu ki adam ayıklıyoruz sanıcaak. ranttan başka bir uygulama değildir benim gözümde.”

@recruit: Bir e- bilet olan bu kart ülkemizde, fişleme ve de birtakım şirketlere para sağlama amacıyla yapılan uygulamadır. suçlu olan varsa alınmasın stada. karaborsa varsa engelleyin o zaman. stada girenlerden futbola gönül verenlerden sana ne !”

Elektronik bilet uygulamasıyla birlikte futbol müsabakalarında olaylara karışan kişilerin tespit edilmesi ve cezaların kişilere verilmesi bu sayede de saha kapatma cezalarının ortadan kalkması öngörülmüştür. Ancak elektronik bilet uygulamasının saha kapama cezalarının önüne geçilmesine yönelik etkilerinin oldukça zayıf olduğu, bu cezaların şekil değiştirerek tribün kapatma cezalarına dönüştüğü bununla birlikte kulüplere verilen para cezalarında ciddi bir artış olduğu (%89) görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Kağıt bilet ve elektronik biletin uygulandığı sezonlarda kulüplere verilen cezalara ilişkin veriler.

Takımlar	2013-2014 Sezonu (Kâğıt bilet)		2014-2015 Sezonu (Elektronik bilet)	
	Seyircisiz Oynama Cezası	Para Cezası (TL)	Tribün Kapatma Cezası	Para Cezası (TL)
Bursaspor	8	1.535.000	6	1.593.500
Fenerbahçe	7	1.540.000	5	1.750.000
Trabzonspor	6	-	3	1.520.500
Beşiktaş	5	440.000	7	1.809.500
Eskişehirspor	3	470.000	3	1.151.500
Galatasaray	2	575.000	3	934.500
Gaziantepspor	2	600.000	3	1.184.000
Torku Konyaspor	1	410.000	-	384.000
Kardemir Karabükspor	-	310.000	1 (Seyircisiz)	1.194.000
Sivasspor	-	270.000	1 (Seyircisiz)	649.000
Çaykur Rizespor	-	100.000	1	561.300
Kayseri Erciyesspor	-	99.999	1	368.000
Akhisar Belediyespor	-	80.000	-	228.500
Kasımpaşa	-	50.000	-	125.500
Gençlerbirliği	-	-	-	172.500
Antalyaspor	-	300.000	Süper ligde yer almadı	
Elazığspor	2	580.000	Süper ligde yer almadı	
Kayserispor	3	660.000	Süper ligde yer almadı	
Mersin İdmanyurdu	Süper ligde yer almadı		2	780.500
Balıkesirspor	Süper ligde yer almadı		1	588.000
İstanbul Başakşehir	Süper ligde yer almadı		-	196.000
Toplam	39	8.019.999	37	15.190.800

Bu konuda Avukat A Köse (2018, elektronik posta)'nin düşünceleri şu şekildedir:

“6222 sayılı yasanın sporda şiddeti engelleme konusunda en önemli maddesi, hatta bu anlamda kalbi, seyirden men maddesidir. Kısaca anlatılacak olursa seyirden men, şiddet olaylarına karışmış kişilerin belli süreler ile spor saha ve tesislerine girişinin engellenmesidir. Burada kastedilen sadece bir spor dalı, örneğin futbol, değil tüm sportif müsabakalara girişin men edilmesidir. Ancak bu kuralın uygulamada sağlanması açısından çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Zira emniyet güçlerini her giriş yapmak isteyenleri takip edip sorgulaması mümkün değildir. Elektronik bilet ise kanunun seyirden men uygulamasını takip edebilmek için ön gördüğü önlemlerden birisini teşkil etmektedir. Tribün kapatma cezası ise 6222 sayılı kanundan kaynaklanan bir durum olmayıp, tamamen TFF'nin kendi düzenlemelerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim bu cezayı veren mahkemeler veya savcılık değil, TFF'ye bağlı olan Profesyonel Futbol Disiplin Kuruludur (PFDK). Aksine 6222 sayılı yasaya göre, genel ceza hukuku prensiplerine uygun olarak, ceza bireyseldir. Hakkında soruşturma veya ceza hükmü olan kişilerin stada girişi engellenmektedir. Spor hukuku

açısından baktığımızda, tribün kapatma veya saha kapama cezaları makul görülmektedir. Zira burada işlenen taraftar fiillerine karşı bu tür önlemlerin alınması spor hukuku alanında regülasyon düzenleyicileri (UEFA, FIFA) tarafından ön görülen düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır.”

Elektronik Bilet Uygulamasının Seyirci Sayısına Etkisi

Ağırlıklı olarak yapılan eleştirilerin başında şüphesiz seyirci sayısındaki azalma gelmekte ve bu durum elektronik bilet uygulamasına dayandırılmaktadır. Fakat passolig kart satışlarına ilişkin veriler (Tablo 3) durumun farklı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. 2015 ve 2017 yıllarında passolig kart sayılarına ilişkin veriler

Kulüp	2015 Yılı Kart Adedi	2017 Yılı Kart Adedi	Stadyum	Stadyum Kapasitesi
Galatasaray	180.549	520.353	Türk Telekom Arena	52.600
Fenerbahçe	177.829	538.383	Şükrü Saraçoğlu	50.509
Beşiktaş	161.891	518.211	Recep Tayyip Erdoğan/ Vodafone Arena	14.234/ 41.903
Trabzonspor	53.390	159.982	Avni Aker	24.169
Torku Konyaspor	69.977	116.986	Konya Büyükşehir	41.903
Bursaspor	38.190	99.875	Bursa Atatürk	25.661

Kaynak: www.passolig.com

Verilere göre passolig kart satışlarının yüksek oranda arttığı görülmektedir. Hacıoğlu (2015) kart sayısındaki bu artışa rağmen stadyumların boş kalmasını futbol kalitesine bağladığını belirtmiştir. Bununla birlikte stadyumlarda daha az seyirci olmasına rağmen futbol kulüplerinin stadyum gelirlerinde bir azalma olmadığını aksine bir artış olduğunu belirtmiştir. Hacıoğlu K (2015, sözlü görüşme) bu konu hakkında:

“Eskiden stadyumlar dolu gibi görünüyordu fakat bu seyircilerin birçoğu biletsiz bir şekilde müsabakaları izlemekteydi. Bu kişiler kulüplerine mali açıdan katkı sağlamadığı gibi güvenlik açısından da tehdit oluştuyordu. Elektronik bilet bunun önüne geçti. Yani biletsiz seyirci girişini engelledi. Zaten kulüplerin stadyum gelirlerine bakıldığında bu açık bir şekilde belli oluyor. Kart satışının bu kadar artmasına rağmen seyircinin statlara gitmemesinin nedeni olarak elektronik bilet uygulamasının gösterilmesini çok da mantıklı bulmuyorum. Burada kulüpler futbol kalitelerini gözden geçirmelidir.” şeklinde görüş belirtmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Kontrol edilemez hale gelen sporda şiddet konusunda devletin güçlü adımlar atması zorunlu hale gelmiştir. 6222 Sayılı Sporda Şiddetin ve Düzensizliğin Önlenmesine dair kanun bu konuda atılmış en ciddi adımlardan biri olmuştur. Kanun kapsamında uygulamaya koyulan elektronik bilet uygulaması ise Türk Futbolunda devrim niteliğinde olmuştur. Avrupa ülkelerinden önce davranılarak uygulanmaya başlanan bu sistem birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

Üstünel ve Alakurt (2015) tarafından yapılan bir çalışmada elektronik bilet hakkındaki eleştiriler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Elektronik bilet uygulaması bir pazarlama aracı olarak görülmekte ve şiddeti önlemekten çok kart satmaya yönelik olması (Çelik, 2014),
2. Sporda şiddeti önleme çabasının tüm müsabakaları kapsamaması,
3. En ufak eleştiride dahi kişilerin tespit edilmesi ve “toplu gözaltılar” uygulanması,
4. Sadece taraftara yönelik bir uygulama gibi algılanması,
5. Tek maç için bile olsa e-biletin alımının zorunlu olması ve yıllık aidat ücretinin ödenmesi,
6. Sistemde yer alan “bilet transferi” uygulamasının karaborsayı daha kolay hale getirdiği gibi bir algının oluşması,
7. İnsan faktöründen dolayı kişiye özel düzenlenen kartları başkasının kullanması,
8. E-bilet uygulamasının seyirci sayısında düşüşe neden olması, futbolun en önemli unsuru olan seyircileri futboldan soğuttuğu ve ciddi bir prestij, popülerite ve maddi kayba yol açması (www.tarafder.org, Erişim Tarihi: 22.11.2015).
9. Elektronik bilet uygulamalarının spor alanlarını özellikle futbol stadyumlarını daha güvenli hale getirmeye çözüm olamayacağı.

Seyircilerin elektronik bilet uygulamasına bakış açısını tespit etmek amacıyla Karakuş ve ark. (2015) yaptığı bir çalışmada “Genel bilgi formu” ile taraftarların elektronik bilet uygulaması hakkındaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla oluşturdukları 10 soruluk “Taraftar görüş formu” nu Eskişehir ve Bursaspor taraftarlarından oluşan toplam 678 kişiye uygulamışlardır. Çalışmada katılımcıların %74’ü e-biletin seyirci sayısını azalttığını ve bu sistemle tribünlerde yaşanan olayların engellenemeyeceğini, %73’ü uygulamanın şiddet olaylarını azaltmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %27’si e-biletin uygulamasının şiddet olaylarını azalttığını belirtmiştir. Dolayısıyla e-bilet uygulamasının taraftarlar tarafından tam olarak anlaşılmadığı ve futbolun ana unsuru olan taraftarları yeni sisteme hazırlayan

çalışmaların yetersiz kaldığı söylenebilir. Bu yönden bakıldığında sonuçlar bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Uygulamayla ilgili bir diğer eleştiri konusu olan tribünlerdeki seyircinin azalmasıyla ilgili Erdem ve ark. (2015) tarafından yapılan ve kâğıt biletlerin kullanıldığı 2013-2014 sezonu ile elektronik biletlerin (Passolig) kullanıldığı 2014-2015 sezonu karşılaştırıldığı bir çalışmada toplam 450 müsabaka incelenmiştir. Analiz sonucunda seyirci sayısı ortalamasının kâğıt biletlerin kullanıldığı sezonda 13.995, e-bilet (Passolig)'in kullanıldığı sezonda 8.088 olduğu dolayısıyla e-biletin kullanıldığı sezonda seyirci sayısı ortalamasında %27 (5907)'lik bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, TFF elektronik bilet proje sorumlusu Hacıoğlu K (2015, sözlü görüşme) da e-bilet sisteminin ilk başlarda %40'luk bir seyirci kaybına neden olduğu ancak devam eden haftalarda bu ortalamanın yükselerek eski seyirci ortalamalarının üzerine çıktığını belirtmiştir.

Elektronik bilet uygulamasına fişleme ve rant içerdiği gerekçesiyle eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan Irak (2013) "Hükmen Yenik!" isimli kitabında 6222 Sayılı Yasa'nın elektronik bilet uygulamasını içeren 5. maddesine yönelik şu ifadelerle yer vermiştir: "Madde incelendiğinde, uygulamanın 1984 yılında Margaret Thatcher'ın getirmeye çalıştığı ancak kişi haklarının ihlali nedeniyle yükselen itirazlar nedeniyle yapamadığı, sorasında ise Heysel Faciası'nı kullanarak geçirdiği Futbol Taraftarlığı Kimlik Sistemi'nin birebir kopyası olduğu kolaylıkla anlaşılabilirdi. Zaten Adalet Komisyonu raporu da yasayı Meclis'e getirirken diğer ülkelerdeki düzenlemelerin incelendiği vurgusunu yaparak İngiltere'ye göz kırpyordu. Bu fıkra işin fişleme boyutunu oluştururken, holding medyasını heyecanlandıran kısım ise aynı maddenin 11. fıkrasının c bendinde yatıyordu. 11. fıkranın a bendi, elektronik biletle toplanan kişisel bilgileri Maliye Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı'nın kullanımına sunarken, c bendi ise bunu bir sektöre dönüştürüyor, holdinglerin iştahını kabartıyordu." Irak'ın ifadelerinden 6222 Sayılı Yasa'nın bazı maddelerinin Anayasa'ya ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırılık taşıdığını düşündüğü anlaşılmaktadır. Nitekim bu çalışmada gerek taraftarın elektronik bilet uygulamasıyla ilgili yorumları gerekse medyada çıkan haberler incelendiğinde benzer ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak elektronik bilet uygulaması futbolda şiddeti önlemek için gerekli bir araç olabilir ancak bu konuda sistemi kullanacak olan paydaşların yasa çıktıktan sonraki 3 yıllık hazırlık sürecinde uygulamaya hazırlıklarının ve uygulamayı bu sistemin kullanıcıları olan taraftarlara tanıtmaya konusundaki faaliyetlerinin oldukça sınırlı olduğu görülmüştür.

Uygulamanın, özellikle odaklandığı güvenlik konusunda başarılı sayılabileceği ancak futbola olan ilgide beklenen etkiyi yaratmadığı düşünülmektedir. Buna rağmen futbola olan ilginin özellikle seyirci anlamında düşük olmasında tek faktör olarak elektronik bilet uygulamasını göstermenin yanlış olacağı, bu konuda takımların sahada sergilediği futbol kalitesinin de etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Öneriler

Uygulama lig devam ederken yürürlüğe girmiştir. Bu durum hem taraftarların hem de kulüplerin uygulamaya yönelik eksikliklerini ortaya çıkarmıştır. Böylesine geniş çaplı bir uygulamanın sezon bitiminde, yeni sezon öncesinde uygulamaya konulması hem taraftar hem de kulüpler açısından gerekli hazırlıkların daha sağlıklı bir şekilde yapılmasına olanak sağlayabilir.

Taraftarların uzun yıllardır kullandığı kâğıt biletler bir anda yerini elektronik biletlere bırakmıştır. Bu durum taraftarlara yeni sistemi tanıma ve alışma zamanı tanımamıştır. Bunun yerine uygulamanın yürürlüğe girmeden önceki sezonlarda kâğıt biletle birlikte e-biletin de taraftarlara sunulması, bu dönemde e-bilet sahiplerine çeşitli ayrıcalıklar sağlanması taraftarların e-bilet sistemine uyum sağlama sürecini olumlu yönde etkileyebilirdi. Bundan sonraki uygulamalarda yeni sistemlere uyum sürecinin göz önünde bulundurularak tarihlendirme yapılmasının daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Elektronik bilet sistemi, tribünde olaylara sebep olan kişilerin şahıs olarak tespit edilmesini amaçlamasına rağmen tribün kapatma cezalarının hala uygulanıyor olması sistemin uygulanmasındaki eksiklik olarak gözükmekte ve suçluyla suçsuzu bir arada değerlendirmektedir. Bu da sisteme olan güveni sarsan bir unsur olarak algılanmaktadır. Tribün kapatma cezaları yerine şahısların ceza almasının sistemin daha sağlıklı bir şekilde uygulanmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Stadyumlarda olaylara karışan taraftarların çok kolay bir şekilde tespit edilmesine rağmen caydırıcı cezalar almaması şiddet olaylarını azaltma önünde bir engeldir. Kurulan sistemler kadar kanun uygulayıcılarının da bu konuda kararlı adımlar atmasının sporda şiddetle mücadele konusunda hayati öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Medya mensuplarının, kulüp yöneticilerinin ve sporcuların sporda şiddet konusunda en az taraftarlar kadar sorumlu olmasına rağmen 6222 Sayılı Kanun kapsamında aldıkları cezai müeyyidelerin azlığı, taraftar nezdinde sporda şiddet unsuru olarak sadece kendisinin sorumlu tutulduğu algısını yaratmaktadır.

Ne kadar başarılı sistemler kurulursa kurulsun bu sistemi kullanacak olan insandır. Bu yüzden hem beklenen hedeflere ulaşma konusunda hem de kurulan sistemlerin daha sağlıklı çalışması konusunda sistemlerden önce insan eğitiminin ön planda tutulmasının fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte gelecek çalışmalarda e-bilet sisteminin daha uzun süre takip edilerek etkilerinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Celik T. (2014). Passolig, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun. Milliyet Gazetesi Web Sitesi: <http://www.milliyet.com.tr/turgut-celik-passolig---sporda-siddet-ve-duzensizligin-onlenmesine-dair-kanun-un-neresinde--1937546-skorer-yazar-yazisi/> adresinden alınmıştır.
- Erdem C, Ece C, Kamberler A. (2015) Türkiye Spor Toto Süper Ligi 2013-2014 kâğıt bilet uygulamalı sezonu ile 2014-2015 sezonu passolig (E-Bilet) uygulamalı müsabakaların istatistiki açıdan karşılaştırılması. Book of Abstracts and Proceedings Multidisciplinary 1 St International Congress On Sports Education And Health Sciences May 1-3, Sakarya, s. 202-209.
- Irak D. (2013). İnal R (Editör). Hükmen Yenik!. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, s.163-164.
- Karakuş S, Kayhan M, Bisgin H, Isık U. (2015). Futbol taraftarların passolig uygulaması hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. Book of Abstracts and Proceedings Multidisciplinary 1 St International Congress On Sports Education And Health Sciences May 1-3, 2015 Sakarya- TURKEY, 75-85.
- Köknel Ö. (1996). Bireysel ve Toplumsal Şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar. s. 92-96.
- Özen Ü, Eygü H, Kabakuş AK. (2013). Üniversite öğrencilerinin sporda şiddet ve saldırganlık algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7(1), 323-342.
- Talimciler A. (1998). Türkiye’de futbol fanatizmi ve medya ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. s:41-43.
- Üstünel R, Alakurt Z. (2015). Futbolda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi için 6222 Sayılı Yasanın getirdiği yeni bir uygulama: Elektronik bilet ve yaşanan sorunlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 25(2), 141-175.
- <http://www.tarafder.org/haberler/passolig-yalani-cokerken.html> (Erişim Tarihi: 22.11.2015)